

لە فاشییزم کەم و شەمەکان و فاشییزم کەم و سپیەکان ... جیهاد موحەمەد

فاشییزم، یان فاشیزم ئادیلەلەجیەتکی ئاوەزە، شەنگە نەتوانرەت بە ئاسانی پەناسە بکەرەت، بەهەم کە یەا جیاوازیەکان لەسەر ئێوە کەکن کە فاشیزم بە واتای ستەمکاری نەتەوایی و نەتەوایی پەڕستیی و نەژادی پەڕستیە. ئەم ئادیلەلەجیە ستەمکارە دەیەوت جیاکاری لە نەوان شەگەز و توخم و شەنگی پەست و زماندا بەکات بەو نیازە کە پەیی وایە هەندەک نەتەوایی بەندەتیی و ئەقە هەن کە پاڤترین لە نەتەوایی کانی دیکە.

ئەم ئایدۆلەجیە فاشییزم لە جەنگی جیهانی یەکەم و دووەم و ئێرە و ئێرە هیتلەر لە ئێرەمانیا و مەسەلەنی لە ئیتالیا لە سیەکان و چەکانی سەدەیی بیستەدا ەابەریان کرد. بەهەم ئەم بزوو تەوایی فاشیزمی قەتیس نەما تەنها لەم دوو وەلاتەدا، بەهەم کە لە نەتەوایی پەڕستی لە وەلاتانی تردا گرتەو، وەک فرانکیسکە فرانکە لە ئیسپانی و خوان بیرەن لە ئێرەنتین و زەر نەتەوایی و وەلاتی تر.

ئەم ئایدۆلەجیە دژایەتی سەرسەختی مارکسیەکان و فەلسەفەیی مارکسی و لیبرالەزمی دەکرد. لە ئیتالیا بە خە جیاکردنەو زەر جار کەواوی شەیان لەسەر دەکرد، کەواوی شەبوو بە سیمبول و نیشانی خە جیاکردنەو یان لە نیشانی کانی ئایدۆلەجیەکانی دیکە.

فاشییزم تی ئێ و سەردەمی ئێرەمانیا و ئیتالیا تەنها ئێلەهانی لە نەتەوایی پەڕستی و نەژادی پەڕستی و وەردگرت. فاشیزم دەرژەیی کەشا تا شەگەرەکانی ئێرە. لەم سەدەیدا ئێ وەیی سەرکردایەتی فاشیزم دەکات ئێرەغان و حیزبەکی (ئێکپارتی)، فاشیزمی ئێرەغانی لە سەدەیی بیستەوێ کەدا زیاتر لە فاشیزمی جاران دەندەتر و ترسناکتر، دەندەیی و ترسناکی لە وەهاتوو کە ئێلەهەم و بیرە کە نەپەڕستیەن لە نەتەوایی پەڕستی و دینی و وەردگرت. بە جەرە کەچەتە ناو دینەو و قووبەتەو تیایدا کە خوازیاری ئێ وەهەموو جیهان و بە تاییبەتی ئێرەمانیا ناوین و دەوڵەت و وەلاتانی ئێسلامی بەگەتەو بە سەردەمی کەنی خەلافەت و بە تاییبەتی خەلافەتی عوسمانیەکان. ئەم فاشیزمی ئێرەغان بە خە جیاکردنەو لە

هه موو ئايد لـ جيـيـهـ كـانـى دـيـكـه كـاـهـاـوى شـى فـاشـيـزمـى گـهـيـوـهـ بـه
كهـاـوى سـپـى ئـيـسـلامـيـانـهـ، بـهـيـهـ مـهـلا مـهـزـهـر سـپـيـهـكـان بـهـرـدـهـوام نـزا و
پـاـهـانـهـوـهـ بـه سـهـرـكهـوتـنى دـهـكهـنـ.

فـاشـيـزمـى ئـهـرـدـهـغـانـى بـه جـهـرـكهـ لـه تـورـكـيـاـدا قـوـهـبـهـتـهـوـهـ كهـهـ وـرـدـهـ وـرـدـهـ
لـه هـهـوـهـيـهـ ئـهـوـهـدـان بـه تـهـوـاوـهـتـى سـيـكهـلـارـيـزمـيـهـكهـيـهـ كهـمال ئـهـتـاـتـورـكهـ و
خـودى كهـمال ئـهـتـاـتـورـكهـ لـه بـيـر تـورـكهـكـان بـهـرـنـهـوـهـ، ئـهـسـتا مـهـگـهـل ئـاسـا
مـهـلا مـهـزـهـر سـپـيـهـكـان كهـهـ وـهـكـهـ بـاس دـهـكهـتـهـر مـارـهـيـان زـيـاـتـرهـ لـه
هـهـزـار مـهـلان گـوتـارى هـهـيـنـيان تـهـرـخـاـنـكـردـوـهـهـ بـه نـزا و پـاـهـانـهـوـهـ بـه
سـهـرـكهـوتـنى ئـهـم ئـايد لـه جيـيـهـ فـاشـيـزمـهـ.

لـه سـهـرـانـسـهـرى دـهـوـهـهـتـهـ ئـيـسـلامـيـهـكـانـدا زـهـرـبهـيـهـ زـهـرى ئـيـخـوانـهـكـان و
سـهـلـهـفـهـيـهـكـان كهـيـهـ تـاـقـم و دـهـسـتـهـيـهـ چـهـكـدارهـ تـيـرـهـيـسـتـيـهـكـان پـشـتـيـوانـى
لـهـم ئـاـديـهـلـهـجـيـيـهـ سـهـرـسـهـخـتـهـ دـيـنـيـى و قـهـومـپـهـرـسـتـيـهـ دـهـكهـنـ. كـار
گـهـيـشـتـهـتـهـ ئـهـوـهـيـهـ كهـهـ مـهـلـا يـهـكهـيـهـ سـوـونـى مـهـزـهـهـمـبـى وـهـكـهـ مـهـلا كـامـهـرـان لـه
كـورـدـسـتـانـدا ئـايد لـه گـهـيـهـنـهـتـهـ كهـهـ دـزـايـهـتـى ئـهـرـدـهـغـان و تـهـنـاـنـهـتـهـ حـكـومـهـت و
دـهـوـهـتـى شـيـعهـ مـهـزـهـهـبـيـش لـه ئـهـرـانـدا دـزـايـهـتـى خـوا و دـيـنـى ئـيـسـلام و
ئـهـو بـهـهـا مـهـرـيـيـانـهـيـهـ كهـهـ لـه سـاـهـى ١٩٤٨ دـا نـهـتـهـوـهـ يـهـكـگـرـتـوـهـكـان
ئـا يـگـهـيـانـدـوـهـهـ. ئـهـم بـانـگـهـهـشـتـهـيـهـ مـهـلا كـامـهـرـان لـه وـهـوـهـ دـهـتـهـ كهـهـ هـهـرـج
پـهـيـهـهـ و پـهـهـگـارم و ئـهـجـنـدا يـهـكهـيـهـ دـيـنـيـى هـهـيـهـ هـهـمـوـيـان لـه دـوا جـارـدا
لـه يـهـكهـ سـهـنـگـهـرـدا دـهـوـهـسـتن دـزـى دـيـمـوـكـرـاسـيـى و مـافـى مـهـرـهـف و ئـازـادـيـى و
سـهـرـبهـخـهـيـى و شـكهـمـهـنـدى مـهـرـهـف. مـهـلا كـامـهـرـان دـهـيـهـوـهـتـهـ سـوـود لـه
بـهـهـا كـانـى مـهـرـهـف و مـافـى مـهـرـهـف بـيـنـهـت و پـهـچـهـوـانـهـيـكـا تـهـوـهـ بـه خـزـمـهـت
بـه ئـايد لـه جيـيـهـ فـاشـيـيـهـ نـهـتـهـوـهـپـهـرـسـتـيـى و دـيـنـهـكهـيـهـ ئـهـرـدـهـغـان و
ئـهـكـپـارـتـى.

فـاشـيـيـهـتـى ئـهـرـدـهـغـان بـهـوـهـ ئـازى نـيـهـ كهـهـ كهـمال ئـهـتـاـتـورـكهـ
نـهـتـهـوـهـپـهـرـسـت و نـهـزـادـپـهـرـسـت چـهـنـدـيـن نـهـتـهـوـهـيـهـ لـه تـورـكـيـا دـا كـتـاـوـكـردـ،
چـهـنـدـيـن جـارـيـش پـهـهـسـهـيـهـ پـا كـا تـاـوـكـردـنى نـهـتـهـوـهـيـهـ كـورـدى گـرـتـهـبـهـر، بـهـيـهـ
بـه پـشـتـيـوانـى لـه نـهـتـهـوـهـپـهـرـسـتـيـى و نـهـزـادـپـهـرـسـتـيـهـكهـيـهـ يـان پـهـنـا يـهـ
فـاشـيـزمـى دـيـنـيـش بـرـدـوـهـ و هـهـرـدـوـو فـاشـيـزمـى نـهـتـهـوـهـيـى و دـيـنـيـى
پـهـكهـوـهـ گـرـهـداـوـهـ. بـهـكـار هـهـنـانـى دـيـن لـا ئـهـرـدـهـغـان تـهـنـا لـه پـهـنـاـوى
قـوـهـبـوـونـهـوـهـدـا يـهـ لـه ئـايد لـه جيـيـهـتـى فـاشـيـزمـى، چـونـكهـ تـهـنـا بـه
فـاشـيـزمـى نـهـتـهـوـهـيـى تـهـر نـا بـهـت و دـهـيـهـ ئـا و نـا خـوا تـهـوـهـ.